

Discursul politic al românilor transilvăneni în preajma Marelui Război

The political speech of the romanian transylvanians around The Great War

*Doru Sinaci,
Centrul Cultural Arad*

Abstract

The 20th Christian century began, for the romanians in the Habsburg Monarchy, through two major changes regarding the political strategy and theory leveled up to the Romanian National Party. The first change, of strategy, came after leaving the political liability and passing to the new activism. In the same period we witness the democratization of the Romanian National Party, towards his transformation in an elite party, in a political formation with a wide adherence to the people. The second change, about the political theory, proposed to give up the romantic theme of regaining Transylvania's autonomy and to find new forms to express the political ideal. Vasile Goldis, from Arad, suggests the introduction of national autonomy between the demands of the Romanian National Party, so that the political speech of the romanian transylvanians starts to take a shape around this desideratum.

Key words: political speech, political strategy, new activism, Romanian National Party.

Cel de-al XX-lea secol creștin începea, pentru românii din Monarhia Habsburgică, prin două schimbări majore în ceea ce privește tactica și teoria politică la nivelul Partidului Național Român. Prima schimbare, de tactică, survenea în urma abandonării pasivismului politic și trecerii la noul activism¹. Tot în această perioadă asistăm și la democratizarea Partidului Național Român, în sensul transformării acestuia dintr-un partid de elite - în

¹ Doru Sinaci, „*Discursul politic în perioada tribunismului arădean*”, Editura „Vasile Goldis” University Press, Arad, 2014, pp.196-201.

care „*confăturile intime*” și „*comunicările oficioase*” reprezentau aproape singurele forme de manifestare – într-o formațiune politică cu o largă aderență la popor: „*E vremea ca fruntașii să se deștepte și mai ales să deștepte! Să cheme la luptă pătura cea mare a poporului român*”². Cea de-a doua schimbare, de teorie politică, propunea renunțarea la tema romantică a recâștigării autonomiei Transilvaniei și găsirea de noi forme de exprimare a idealului politic. Arădeanul Vasile Goldiș este cel care propune, la 1900, trecerea de la invocarea autonomiei teritoriale, la susținerea autonomiei naționale: „*...nu sunt amic al autonomiei transilvane. Noi cerem autonomie națională, nu autonomie teritorială; autonomia Transilvaniei însemnează dezmembrarea trupului românesc și aceasta va să zică slăbirea nației românești. Ce-mi trebuie autonomia Transilvaniei, dacă am autonomia națională a tuturor românilor din Ungaria?*”³. De aici, de la susținerea autonomiei naționale, până la propunerea unor noi formule politico-administrative de structurare a Imperiului nu mai este decât un pas, astfel că patru ani mai târziu, prin lucrarea „*Die Vereinigten Staaten von Gross-Österreich*”, bănățeanul Aurel C. Popovici⁴ dezvoltă și argumentează teza federalizării Monarhiei Habsburgice, considerând acest cadru constituțional ca fiind cel mai nimerit pentru susținerea autonomiei naționale⁵. Aceste schimbări de tactică și de strategie politică aveau loc într-o perioadă destul de tulbură în ceea ce privește relațiile dintre guvernarea maghiară și liderii românilor transilvăneni. Dacă tratativele de împăcare româno-maghiară, eșuate în februarie 1913, fuseseră purtate în contextul primului Război Balcanic, negocierile din toamna lui 1913 și primăvara anului următor se petreceau după cea de-a doua Conflagrație Balcanică. Consolidarea poziției statului român a influențat decisiv atitudinea românilor transilvăneni, care erau convinși de faptul că „*România va avea forța să apere interesele românismului întreg, a cărui soartă va fi de aici înainte inseparabilă de soarta României*”⁶. Astfel, într-un interviu pe care-l acordă ziarului „*Dimineața*” la București, pe 5 decembrie 1913, Octavian Goga se exprimă

² *Tribuna*, VIII,nr.136, din 18/31 iulie 1904, p. 1, editorialul „*Cătră fruntașii noștri*”, nesemnat.

³ *Tribuna Poporului*, IV, nr. 74, din 22 aprilie/5 mai 1900, p.1, editorialul „*O scrisoare politică*”, semnat: Vasile Goldiș.

⁴ Vasile Crișan, „*Aurel C. Popovici (1863-1917). Monografie*”, Editura Altip, Alba Iulia, 2008, pp.121-140.

⁵ Keith Hitchins, „*România 1966-1947*”, ediția a IV-a, traducere George G. Potra, Delia Răzdolescu, Editura Humanitas, București, p. 221.

⁶ *Românul*, III, nr. 164, din 28 iulie/10 august 1913, editorialul „*Triumful României și consecințele sale*”, nesemnat.

fără echivoc asupra schimbării de percepție a românilor transilvăneni: „*Vin din străinătate, dar urmărind de aproape mișcările din Ardeal, pot afirma cu toată siguranța că întâmplările din Balcani și în special acțiunea militară a României au schimbat psihologia mulțimei de la noi...*”⁷. La fel de tranșant se exprimă Octavian Goga și în ceea ce privește tratativele de împăcare româno-maghiară, despre care afirmă că nu au nici un rost, deoarece viziunile celor două popoare asupra vreunui proiect politic comun sunt efectiv ireconciliabile: „*...ei nu doresc o împăcare sinceră, căci antagonismul dintre noi și unguri e o luptă de clasă și de rasă*”⁸. Editoriaștii „*Românului*” sunt la fel de sceptici față de acest subiect politic aflat la ordinea zilei, mai ales sub presiunea diplomatică a cancelariilor de la Viena și de la Berlin, care le solicitau imperios conțelul Tisza și premierului Lukács să reia tratativele cu reprezentanții românilor transilvăneni: „*Trebuie un mare și fierbinte purgator, ca ideile, concepțiile compatrioților maghiari să se purifice. Evenimente mari, istorice sunt în stare numai să producă o astfel de schimbare a atmosferei. Atunci, numai atunci ne vom putea împăca*”⁹. Această percepție a românilor față de maghiari fusese alimentată și de grandioasele manifestări ale „*Milenarismului*” din 1896, când ideea superiorității naționale maghiare s-a transmis la nivelul imaginarului popular. Conform legendei naționale maghiare, bazinul carpatic fusese dobândit prin cucerire, iar cei înfrânți au devenit sclavii „*nobililor*” cuceritori. Monumentul din Piața Eroilor din Budapesta, ridicat cu această ocazie, îl înfățișează pe Árpád și pe celelalte căpetenii tribale care au fondat regatul milenar maghiar¹⁰. Până la urmă, eșuarea tratatelor de împăcare româno-maghiare nu era considerată de către politicienii români din Banat, Transilvania și Ungaria ca fiind o catastrofă națională: „*N-am pierdut nimic prin eșuarea tratatelor, căci chiar dacă se ajungea la un rezultat mulțămitor, chiar dacă guvernul actual ar fi încercat să pună în practică o seamă de îmbunătățiri, nu ar fi reușit. Resistența ce i-ar fi opus presa ungurească, opinia publică ungurească, administrația din județele locuite de Români, ar fi zbrobit orice încercare de sanare a nedreptăților ce ne*

⁷ *Ibidem*, III, nr. 256, din 23 noiembrie/6 decembrie 1913, p.I, articolul „*Interviu cu dl Octavian Goga*”, nesemnat.

⁸ *Idem*.

⁹ *Ibidem*, IV, nr.40, din 19 februarie/4 martie 1914, pp.2-3, editorialul „*Când ne vom împăca?*”, semnat: I.I., cu mențiunea „*articol din afară*”.

¹⁰ Marius Turda, „*Ideea de superioritate națională în Imperiul Austro-Ungar*”, traducere: Attila Varga, cuvânt înainte: Sorin Mitu, Editura Argonaut, Cluj-Napoca, 2016, p. 130.

bântuie”¹¹. Epoca petiționarismului trecuse de-odată cu Memorandumul, iar încrederea românilor transilvăneni în „*bunul și drăguțul Împărat*” se diluase destul de simțitor, la fel cum scăzuse și speranța în intervenția marilor cancelarii de la Viena sau de la Berlin pentru îmbunătățirea condiției politice, sociale și culturale a celor peste trei milioane de români din Monarhie. Iată de ce, discursul politic al vremii propune creșterea încrederii în propriile forțe naționale: „*Dar tot așa de siguri putem fi că garanțe adevărate pentru viața noastră națională nu vom avea până când nu vom reprezenta, prin noi înșine, o forță înaintea căreia să fie silită a se pleca puterea de stat. Iar această forță o vom câștiga numai prin acestea trei mijloace: întărire economică, propășire culturală, organizație politică deodată cu o vie și cuminte propagandă politică. Tărie fizică, tărie națională și legături tari între cele două dintâi: iată garanța biruinții noastre*”¹². Această radicalizare a discursului politic românesc se petrece într-un context politic internațional din ce în ce mai agitat. Se vorbește deschis despre posibilitatea declanșării unei conflagrații continentale, iar într-un interviu cu un „*distins ofițer superior român*” publicat în ziarul „*Românul*” se atinge inclusiv problema poziționării României față de blocurile militare care vor intra în conflict: „*Este cu desăvârșire exclus să fim scutiți de a intra în foc. Avem o poziție geografică de așa natură, că nu putem scăpa. Unde mai pui că avem și legături diplomatice fie cu unii, fie cu alții, cari ne vor sili sau să le dăm ajutor efectiv, sau să formăm un zid de apărare într-o direcție oarecare*”¹³. Cu toate că echilibrul central-european părea să stea încă la cheremul Monarhiei dualiste, în realitate Războaiele Balcanice anticipaseră, oarecum, agonia acestei structuri. Principiul național triumfase la toate frontierele Imperiului, iar Austro-Ungaria era pe cale să devină „*bolnavul Europei*”¹⁴. Între timp, celelalte puteri pun accent pe înarmare: „*Anglia se interesează de armamentul naval, Franța modifică termenul contingentelor, reorganizează artileria, iar Rusia constată lipsuri în toată organizarea armatelor ei și pregătește îmbunătățiri și reorganizări*

¹¹ *Românul*, IV, nr. 46, din 26 februarie/11 martie 1914, pp. 1-2, editoarialul „*Garanțe necesare*”, nesemnat.

¹² *Idem*.

¹³ *Ibidem*, IV, nr. 47, din 27 februarie/12 martie 1914, pp.4-5, „*Un nou războiu în perspectivă – convorbire cu un distins ofițer superior român*”, nesemnat.

¹⁴ Taylor, Alan John Percivale, „*Monarhia Habsburgică, 1809-1918. O istorie a Imperiului austriac și a Austro-Ungariei*”, Editura ALLFA, București, 2000, pp. 194-195.

radicale”¹⁵. În acest context, liderii românilor transilvăneni constată eșuarea tratativelor de împăcare româno-maghiare și pun acest lucru în sarcina intransigentului István Tisza, care pur și simplu nu concepea dreptul românilor transilvăneni de a se organiza într-o formațiune politică menită să le apere interesele și să-i reprezinte în Parlamentul de la Budapesta. După ce avertizează asupra faptului că „istoria dovedește că tiraniile niciodată n-au fost de lungă durată”, editorialiștii ziarului „Românul” adoptă un discurs politic de-a dreptul mesianic: „Dar noi simțim că zilele acestui imperialism sunt numărate, o simțim din puterea ce ne umple sufletele și din hotărârea noastră de-a merge de aici încolo cu pași foarte repezi, înainte”¹⁶. Este de mirare cum văd aceste rânduri lumina tiparului într-unul dintre cele mai represive state ale Europei¹⁷, discursul politic al românilor transilvăneni devenind din ce în ce mai curajos și mai bine conturat în preajma izbucnirii Marelui Război: „Simțim cum fulgeră revolta prin vinele noastre - și cum tot mai mult se luminează în judecata noastră singurul răspuns ce am mai putea da...”¹⁸. În același timp, atenția liderilor politici români din Transilvania se îndreaptă către București, ziarul „Românul” alocând în fiecare număr spații cât se poate de generoase pentru relatări din Regat: „A 55-a aniversare dela Unirea Principatelor Române s-a serbat în întreaga țară, cu mai multă solemnitate și cu mai mult sentiment decât în ultimii ani. Campania glorioasă din 1913 a dovedit încă o dată tuturor Românilor ce mari și cât de înălțătoare sunt efectele Unirii, de aceea poate acum s-a simțit mai interes ca în anii din urmă însemnătatea deosebită a acestei aniversări”¹⁹.

¹⁵ *Românul*, IV, nr.49, din 1/14 martie 1914, p. 4, articolul „Axa echilibrului european oscilează”, semnat: Michail Stănescu (București).

¹⁶ *Ibidem*, III, nr. 181, din 21 august/3 septembrie 1913, p. I, editorialul „Porunca zilelor mari”, nesemnat.

¹⁷ Lucian Petraș, „Politică și demers național în comitatul Arad (1895-1916)”, Editura Brumar, Timișoara, 2008, p.169. Autorul citează dintr-un discurs al lui Ștefan Cicio Pop rostit în Parlamentul de la Budapesta, în 1908, pe marginea unui proiect de buget alocat ministerului Justiției: „În anul 1906, pentru procesele de presă s-au dictat 44 de ani și 49 de zile de închisoare și 49.293 coroane. În anul 1907 am fost puțin mai norocoși, pedepsele care s-au dictat au fost de 21 ni 9 luni și 3 zile și 19.161 coroane. Ce s-a neglijat în 1907 nu s-a uitat în 1908, pentru că numai până în septembrie pedepsele se urcau la suma îngrozitoare de 181 ani, 3 luni 6 zile și 80.087 coroane 50 fileri”.

¹⁸ *Românul*, IV, nr. 23, din 29 ianuarie/11 februarie 1914, p. 1, editorialul „Semne rele”, nesemnat.

¹⁹ *Idem*, p. 2, grupajul „Scrisori din București”, nesemnat.

Asasinatul de la Sarajevo, din 28 iunie 1914, va contribui la radicalizarea tuturor tensiunilor acumulate în timp în Peninsula Balcanică, cât și la nivelul întregului continent²⁰. Ziarul „Românul” din 30 iunie 1914 se deschide cu toată prima pagină în chenar de doliu, iar titlul de lângă cruce este elocvent: „Speranța monarhiei: Francisc Ferdinand”. Tonul prim-articolului este extrem de patetic, întregul discurs lăsând să răzbată durerea pentru pierderea „viitorului rege și conducător al destinelor imperiului nostru. Fapta mișească a descreierăților din Saraievo ne sugrumă cuvântul, și ca la toate durerile mari ce pot atinge un popor, ca la toate loviturile sorții năpraznice, venim să fărâșăm lacrimile noastre la sicriul celui dispărut”²¹. Tot pe prima pagină, deasupra filmului atentatului, este publicată și o depeșă sosită de la București: „Întreaga Românie, îndeosebi Româniilor ardeleni, consternați de asasinatul odios, deplâng martiriul acelora cari întrupau speranțele popoarelor setoase de libertate, fiind singura cheazășie sigură pentru desrobirea lor. Trăsnetele cerului cadă asupra asasinilor, cari au putut ieși numai din rândurile vrășmașilor neamului nostru”²². În Parlamentul de la Budapesta, Ștefan Cicio Pop rostește un discurs adecvat, în numele Partidului Național Român, arătând atașamentul tradițional al românilor transilvăneni către Casa domnitoare și condamnând atentatul de la Sarajevo²³. Drama familiei imperiale se suprapune peste alte două evenimente de interes în ceea ce-i privește pe românii transilvăneni: Congresul Ligii Culturale, care se desfășoară la București și care este relatat în extenso în paginile „Românului” și vizita pe care Țarul întregii Rusii o face la Constanța, despre care ziariștii de la Arad preiau, integral, un articol scris de Nicolae Iorga și publicat în „Neamul Românesc”. Referitor la Congresul Ligii Culturale, este publicată o „Moțiune” a acestuia, în care se condamnă „opera de suprimare a rasei noastre” dintre Carpați și Tisa de către „guvernul oligarhiei ungurești” și „trimite luptătorilor de peste munți o salutare frățească încălzită de nădejdea că în curând se vor vedea învingători și aclamați de un neam

²⁰ Liviu Maior, „Doi ani mai devreme: ardeleni, bucovineni și basarabeni în război 1914-1916”, Editura Școala Ardeleană, Cluj-Napoca, 2016, p. 39.

²¹ Românul, IV, nr. 131, din 17/30 iunie 1914, p. 1, editorialul „Speranța monarhiei. Francisc Ferdinand”, nesemnăat.

²² Idem, rubrica „Răsunetul atentatului”.

²³ Ibidem, IV, nr. 132, din 18 iunie, 1 iulie 1914, p. 6, rubrica „Partidul național român și moartea moștenitorului de tron”, relatare telefonică de la Budapesta.

căruia îi vor fi asigurat de veci libertatea națională”²⁴. Despre vizita Țarului, marele nostru istoric național este de părere că „a duce în spinare uriașii politici nu poate fi o misiune pentru un stat mic. La noi nimeni nu se gândește să o facă. Dar a se ajuta însuși, pe drumuri momentan comune, aceasta e un precept banal de înțelepciune politică pe care vom ști să-l urmăm”. Extrem de interesantă este, însă, analiza geo-politică pe care o face inegalabilul nostru istoric: „Rusia Țarului Alexandru al II-lea, hrănită exclusiv cu tradițiile Țarilor liberatori în Orient, meniți să facă, azi sau mâne, un drum triumfal la Bizanț, cu ajutorul creștinilor în suferință, slavi și semi-slavi, nedestoinici să-și lepede singuri lanțurile, acea Rusie pe care n-o învățase nici nesuccesul din Crimeia, așa de scump cumpărat de aliații din Apusul Europei, ne privia ca un popas, ca o etapă, ori ca o piedecă ușoară de înlăturat – ori cum ca o națiune fără chemare, ca un stat fără viitor. De aici toată politica ei față de noi, în momentul când se crea Bulgaria până la Marea Egee, contra noastră, contra Sârbilor, contra Grecilor, ca să fie o gubernie împărătească, o Finlandă balcanică”²⁵. Unul dintre cele mai interesante discursuri politice publicate în zilele de după atentatul de la Sarajevo vine din partea poetului Octavian Goga, care este de părere că moartea arhiducelui Francisc Ferdinand reprezintă pentru noi, românii, „o catastrofă națională”. În viziunea liderului „tinerilor oțeliți” de la Arad, „glonte de la Sarajevo n-a omorât un viitor împărat numai, a omorât o idee”²⁶. Deși era conștient de faptul că, în perioada dualismului „tronul a fost prea înalt pentru oftările noastre”, Octavian Goga vedea în Francisc Ferdinand „un punct fix, pe care ne puteam sprijini așteptările noastre de mâne. Acest razim sufletesc era o busolă a conștiinței noastre politice. Pe urma loviturilor zilnice ale satrapiei ungurești, pe urma atâtor credinți cari se întorceau cu aripile frânte din pragul burgului imperial, mintea noastră se oprea la Belvedere unde glasul răspicat al împăratului de mâne accentua în cuvinte lapidare dreptatea care e pe drum”. Tot din acest număr al ziarului aflăm și faptul că duminică, 22 iunie (5 iulie), la orele 11 se va oficia un parastas solemn la Catedrala Ortodoxă din Arad pentru răposatul arhiduce²⁷. Comentatorii politici din redacția ziarului „Românul”

²⁴ *Ibidem*, IV, nr. 133, din 19 iunie/2 iulie 1914, p. 4, articolul „Congresul Ligii Culturale”, semnat: C. Noe.

²⁵ *Idem*, p.3, articolul „Constanța, 1-iu Iunie 1914. D.N. Iorga despre vizita Țarului”, articol preluat din „Neamul Românesc”.

²⁶ *Ibidem*, IV, nr. 134, din 20 iunie/3 iulie 1914, pp. 1-2, editorialul „O catastrofă națională”, semnat: Octavian Goga.

²⁷ *Idem*, p. 3, Știrea „Parastas în Arad pentru arhiducele Francisc Ferdinand”, nesemnată.

atrag atenția asupra pericolului ignorării intereselor legitime ale slavilor din partea de sud a Monarhiei, oferind date statistice deosebit de interesante. Exemplificând cazul Bosniei, statisticienii arădeni constată că din totalul de 322 de funcționari administrativi, doar 31 sunt sârbi, deși însumează 44 de procente din totalul populației²⁸. În întreaga Monarhie Habsburgică viețuiesc „6 milioane de Sârbi în masă absolut compactă, fără nici o insulă de altă naționalitate, și fapt de luat în serioasă considerație, plasată în imediata vecinătate a fraților din Serbia și Muntenegru”²⁹. Pornind de la aceste date, analiștii arădeni sunt de părere că o continuare a politicii austro-ungare de a perpetua o Serbie mică și fără ieșire la mare, precum și opoziția față de unirea Sebiei cu Muntenegru ar putea să fie păguboasă pentru viitorul Monarhiei. Dacă în cazul slavilor de sud discursul politic al editorialiștilor din redacția ziarului „Românul” este unul analitic și destul de precaut, cu totul altfel stau lucrurile atunci când se pune pe tapet problema României. Astfel, răspunzând unor păreri diplomatice vehiculate prin presa maghiară, conform cărora cancelariilor de la Budapesta și de la Viena le este oarecum indiferentă rămânerea României în alianță cu Austro-Ungaria, arădenii publică un articol preluat din ziarul „Epoca”, în care se afirmă, negru pe alb: „O Ungarie fără Ardeal, aliată cu România și susținută de lumea latină, va putea rămâne o putere în Europa și va putea dura totdeauna. O Ungarie fără România, ca mâne când dualismul se va desființa prin forța împrejurărilor, va fi o națiune înghițită sau cel mult un mic stat înfeudat altora. Acei dintre vecinii noștri unguri cari poartă cu îngâmfare grija noastră, să-și socotească mai bine perspectiva lor și să ia aminte înainte de a fi prea târziu”³⁰. Este unul dintre cele mai radicale discursuri politice publicate în coloanele ziarului „Românul”. Ultimatumul trimis Serbiei de către oficialii austro-ungari este publicat în paginile ziarului arădean³¹, împreună cu un îndemn la calm: „Până la război mai e încă mult, foarte mult!”³². Este publicat un elogiu adus soldatului român din armata imperială³³, precum și un scurt interviu cu istoricul Nicolae Iorga, care îi îndeamnă pe românii transilvăneni să creadă în propriile puteri: „Nu

²⁸ *Ibidem*, IV, nr. 139, din 27 iunie/10 iulie 1914, p. 3, articolul „Suntem în Bosnia, sau unde?”, nesemnăt.

²⁹ *Idem*, p.4, articolul „Chestia Slavilor de sud”, nesemnăt.

³⁰ *Ibidem*, IV, nr. 148, din 8/21 iulie 1914, p. 3, articolul „Valoarea alianței României pentru Austro-Ungaria”, articol preluat din ziarul „Epoca”, semnat: A.A.

³¹ *Ibidem*, IV, nr. 152, din 12/25 iulie 1914, pp.3-4, articolul „Ultimatumul către Serbia”, nesemnăt.

³² *Idem*, p.1, editorialul „Ultimatul. Situația băncilor noastre!”, nesemnăt.

³³ *Ibidem*, IV, nr. 154, din 15/28 iulie 1914, p. 1, editorialul „Soldatul român”, nesemnăt.

*cred în germanism și nu cred în slavism. Aștept însă românismul, și dela noi și dela dumneavoastră... Pentru dumneavoastră poate avea urmarea că v-ați putea aduce aminte că prietenul cel mai bun al fiecăruia este el însuși*³⁴.

„Declarația de război” este publicată în numărul din 17/30 iulie 1914, pe pagina a doua: „Guvernul regesc al Serbiei nerăspunzând în mod mulțumitor notei, ce i s-a predat din partea ministrului Austro-Ungariei la Belgrad, în ziua de 23 Iulie 1914, - guvernul imperial-regesc este constrâns de a se îngriji singur de căutarea unui scut sigur pentru drepturile și interesele sale, și de-a alege, spre acest scop, puterea armelor. Austro-Ungaria se consideră deci, din acest moment, în raport de război cu Serbia”. Semnează: Ministrul afacerilor externe al Austro-Ungariei, conte Berchtold³⁵. Deși declarația este pusă doar în pagina a doua a ziarului, celelalte pagini de interior sunt dedicate, aproape în exclusivitate, știrilor despre iminentul conflict armat: declarația de război fusese transmisă tuturor marilor puteri, soldații imperiali capturasera un vapor sârbesc în apropiere de Orșova, în vreme ce soldații sârbi puseseră mâna pe două vase de război austro-ungare, etc.³⁶ În pofida abundenței știrilor despre eventualitatea izbucnirii războiului, nimeni nu credea că se va declanșa un conflict continental. Cei mai mulți dintre românii transilvăneni considerau că războiul avea să fie unul de scurtă durată și că o „pace cinstită” avea să-i pună capăt³⁷. Foarte mulți dintre fruntașii politici ai românilor transilvăneni merg la București pentru consultări, în vreme ce Alexandru Vaida-Voevod și Aurel C. Popovici încearcă să găsească în cancelaria de la Berlin un partener de dialog în locul pustiului palat de la Belvedere³⁸. Editorialiștii de la „Românul” pun în evidență deosebirile fundamentale dintre manifestul Monarhului Franz Josef și proclamația guvernanților maghiari. În vreme ce Împăratul-Rege declară că are toată încrederea „în popoarele mele, cari, în toate timpurile de restriște, s-au adunat cu deplină credință și unire în jurul Tronului meu”³⁹, în vreme ce proclamația guvernamentală vorbește despre „națiunea maghiară” și despre amenințarea că „vom ști noi strivi pe cei ce

³⁴ *Idem*, p. 2, „Un interview cu d. N. Iorga”, nesemnat.

³⁵ *Ibidem*, IV, nr.157, din 17/30 iulie 1914, p. 2, articolul „Declarația de război”, nesemnat.

³⁶ *Idem*, pp.5-6, grupajul de știri „Războiul”, nesemnat.

³⁷ Liviu Maior, „Doi ani mai devreme”...*op.cit.*, pp. 62-63.

³⁸ *Ibidem*, „Alexandru Vaida Voevod. Putere și defăimare (Studii)”, Editura RAO, București, 2010, pp.74-75.

³⁹ *Românul*, IV, nr. 157, din 18/31 iulie 1914, p.1, editorialul „Manifestul și Proclamația”, nesemnat.

ascultă de glasul agitatorilor”⁴⁰. Ordinul de mobilizare generală este publicat în ziarul „Românul” din 20 iulie/2 august 1914, iar care se deschide cu un apel al președintelui clubului parlamentar român dr. Teodor Mihali către fii neamului românesc: „...sper și cred, că ținuta corectă, patriotică și chibzuită a noastră, demnă de națiunea și romanitatea noastră, precum și bravura fiilor noștri de pe arena războiului, vor spori titlul de merite, cari învrednicesc pe poporul român, să ajungă în posesiunea deplină a tuturor drepturilor, ce-i compet, și pentru cari s-a luptat și se va lupta și în viitor, numai pe cale legală și cu arme constituționale”⁴¹. Comparativ cu discursurile politice cât se poate radicale din perioada premergătoare atentatului de la Sarajevo, constatăm că discursul președintelui clubului parlamentar român este unul cât se poate de rezervat. Același ton rezervat răzbate și din paginile ziarului „Românul”, iar care la acea vreme era „oficiosul” Partidului Național Român. Cenzura guvernamentală începea să funcționeze, iar ziarul din 24 iulie/6 august 1914 se deschidea cu următoarea știre: „În urma ordinului, comunicat personal de procurorul din loc. Ziarele noastre „Românul” și „Poporul Român” sunt supuse la cenzură, înainte de a se expedia”⁴². Tot pe prima pagină este publicat – probabil la comanda cenzorilor - și un articol al lui Constantin Stere, care luase în „Universul” din București „o poziția hotărâtă împotriva manifestațiilor antiaustriace. Dsa spune, că manifestații și ziarele cari cer României o politică potrivnică Austriei sunt strigăte pentru Rusia. Își dau seama manifestații de urmările nesocotinței lor?... Dacă Rusia biruiește în alianță cu România, regatul român ajunge cu totul la dispoziția ei. Europa nu va mai putea avea motiv să sprijinească România, dacă Rusia va vrea să facă provincie rusească dintr-ânsa. Rusia în mai multe rânduri a vrut să împartă România s-a lovit însă întotdeauna de rezistența Austriei. Rămânând alături de Austria, România își păstrează neatinsă independența, ori biruiește tripla alianță ori nu”⁴³. Dincolo de faptul că articolul lui Constantin Stere este doar comentat și nicidecum preluat integral din „Universul” – cum obișnuiau ziariștii de la „Românul” până la apariția cenzurii – în continuarea articolului este publicată și o știre despre consiliul

⁴⁰ *Idem.*

⁴¹ *Ibidem*, IV, nr. 159, din 20 iulie/2 august 1914, p. 1, articolul de fond „Dr. Teodor Mihali, presidentul clubului parlamentar român, către fiii neamului românesc (Ni se trimite apelul de mai la vale)”, semnat: Dej, la 30 Iulie n.1914, Dr. Teodor Mihali.

⁴² *Ibidem*, IV, nr. 162, din 24 iulie/6 august 1914, p. 1, articolul de fond „Ultima oră”, nesemnat.

⁴³ *Idem*, p. 1, articolul „România – un articol al dlui Stere”, nesemnat.

de coroană de la Sinaia, aceasta fiind preluată nu dintr-o sursă bucureșteană, ci din ziarul „*Keleti Ertesítő*”. Este publicat și apelul Întâistătătorului „*Ioan, din îndurarea lui Dumnezeu dreptcredinciosul Episcop al Aradului, Orăzii-Mari, Ienopolei și Hălmagiului, precum și al părților adnexate din Banatul-Timișan*”. Tonul Episcopului Ioan Papp este unul adecvat împrejurărilor, Înaltpreasfinția Sa îndemnându-i pe supuși să stea alipiți „*cătră tron și patrie*” și să-și îndeplinească datoriile cetățenești⁴⁴. Începând cu ziarul din 5/18 august 1914 apar primele căsuțe albe în locul articolelor sau pasajelor scoase de cenzură, dar își fac loc și discursuri absolut străine de spiritul redacției „*Românului*” de până atunci. În articolul de fond „*Furor teutonicus*”, un oarecare Mihail Gașpar scrie: „*Parcă aud tropotul surd al Siegfrid-zilor, al Dietrichilor, și a milioanelor ce se scurg pe urma lor din imensele păduri de fag. Îmbrăcați în zale, cu părul lung, blond, strâns în verigi de aur, cu coifuri enorme, cu arme înfricoșate, cobor în sunet de cornuri, cu tolbele încărcate, teutonii cu ochi albaștri. Se cutremură pământul pe unde trec. Se usucă iarba, pe urma lor...*”⁴⁵. Tot în acest număr, pe locul foiletonului literar de pe prima pagină apare un articol scris de către Iuliu Andrásy, intitulat „*România*”. Discursul contelui Iuliu Andrásy reia teza pericolului panslavismului în dauna românilor și maghiarilor din centrul Europei, arătând că „*se prea poate, că Rusia fâgăduiește României, pământ maghiar, dar momeala nu poate să înșele, căci orice om gânditor își va da seama, că, niciodată colosul învingător dela nord nu poate să sufere o Românie înadevăr puternică, independentă, consolidată, între sine și între Sârbia, între sine și Constantinopolul cu Dardanelele*”⁴⁶. În schimb, contele Iuliu Andrásy oferă cu larghețe României „*pământ rusesc*”: „*Redobândirea Basarabiei – apoi, eventual, întinderea pe malurile nordice ale Dunării – este interesul nu numai al României, ci și al nostru, căci astfel se lărgește zidul, care se înalță între Moscova și Belgrad, între Moscova și Constantinopol*”⁴⁷. Față de sfaturile contelui Iuliu Andrásy, cei din redacția ziarului „*Românul*” se simt datori să posteze, chiar în finalul articolului, o Nota Redacției: „*Accentuăm și cu*

⁴⁴ *Ibidem*, IV, nr. 163, din 25 iulie/7 august 1914, pp. 2-3, scrisoarea pastorală „*Ioan, din îndurarea lui Dumnezeu dreptcredinciosul Episcop al Aradului, Orăzii-Mari, Ienopolei și Hălmagiului, precum și al părților adnexate din Banatul-Timișan*”, semnat: Ioan I. Papp, m.p. episcopul Aradului.

⁴⁵ *Ibidem*, IV, nr. 167, din 5/18 august 1914, pp. 1-2, articolul de fond „*Furor teutonicus*”, semnat: Mihail Gașpar.

⁴⁶ *Idem*, pp. 1-2, articolul „*România*”, semnat: Iuliu Andrásy

⁴⁷ *Idem*.

*acest prilej, că deoarece, din pricina împrejurărilor, legăturile ziarului nostru cu comitetul național, nu sunt atât de strânse ca în timpuri normale, și deoarece mai stăm și sub cenzură, ziarul nostru înregistrează vocile și faptele de pretutindeni, fără de-a angaja prin aceasta totalitatea comitetului național, și fără de-a renunța chiar noi înșine la critica de mai târziu*⁴⁸. Această delimitare, mai mult sau mai puțin fătășă, a editorilor arădeni față de ideile expuse de către contele Iuliu Andrássy reprezintă una dintre ultimele încercări de discurs politic național care vede lumina tiparului în paginile ziarului „Românul”. Începând cu numărul din 20 august/2 septembrie 1914, ziarul se reduce la doar 4 pagini redacționale, reclama comercială începe să dispară, iar comunicatele devin tot mai seci și mai „oficiale”.

⁴⁸ *Idem*, p. 2, „Nota Redacției”, nesemnată.